

Тетеріна Лілія

Явище мультилінгвізму в сучасній британській поезії

Дніпропетровський національний університет ім.. Олеся Гончара

Анотація

Мультилінгвізм – одне з найразповсюдженіших понять сьогодні, яке ми зустрічаємо у різних сферах життя, зокрема в лінгвістиці та літературознавстві. Поетична мова, яка природно сприйнятлива до найменших змін в суспільстві, звичайно не може не віддзеркалювати цю тенденцію у своїй структурі та вокабулярії. Темою даної статті є розгляд явища мультилінгвізму як одного з аспектів поетичної мови. Розглядаються різні типи функціонування мультилінгвізму в сучасній британській поезії. Особлива увага приділяється використанню цього явища як художньої стратегії в поезії.

Ключові слова: мультилінгвізм, гібридизація, змішування кодів, вставна мова, мовна та культурна взаємодія.

Вступ

Явище мультилінгвізму в поезії з давніх часів було предметом дискусій серед лінгвістів, літературознавців, поетів, психологів у багатьох аспектах: мультилінгвізм як спосіб перемогти обмеження однієї мови і створити велику космополітичну та інтернаціональну свідомість, як спосіб ствердити своє право писати вірші на двох і більше мовах (у випадку колоніального контексту) і наголосити національну або етнічну ідентичність, як засіб створення двох або

більше літературних персон, як стилістичну стратегію і таке інше.

Звичайно, завжди були поети-поліглоти, які писали вірші кожного разу тільки на одній мові, не змішуючи їх. Такі вірші можна знайти у великій кількості у білінгвальних і мультилінгвальних збірниках поезії, і вони не потребують ілюстрації.

Інша традиційна практика – включення елементів (звичай слів або словосполучень) іншої або інших мов у віршований твір, написаний англійською

мовою. Мови, які найчастіше використовувалися у якості таких включень були французька, німецька, грецька і латина.

Більш новий різновид мультлінгвізму – це експериментальна поезія з елементами лінгвістичної гібридизації, яка досліджує ефекти взаємодії різних мов.

Ціллю даної статті є послідовний розгляд кожної з перелічених практик. Найбільша увага приділяється аналізу явища мультлінгвізму як художньої стратегії у сучасній британській поезії.

Розділ 1.

У Великій Британії багато білінгвальних поетів, які, хоча б зрідка, пишуть вірші на мовах, пов'язаних історією колоніалізму – англійській і рідній мові.

В Шотландії, наприклад, вони мають вибір: англійська, шотландська (Scots) і гельська (Gaelic). У минулому вибір мови був неодмінно пов'язаний з питанням національної ідентичності, засобом стверджувати своє право писати на рідній мові. Сьогодні теж, коли поет обирає гельську мову або один із шотландських діалектів в умовах майже тотальної домінації англійської мови, трудно уникнути питання ідеологічного характеру. Але, за словами Родерика Вотсона, “якщо питання ідентичності і

розглядається сучасними поетами Шотландії сьогодні, воно, скоріше всього, торкається особистісного, екзистенціального, політичного або сексуального аспектів буття людини” (164). Для прикладу Вотсон називає імена поетів-жінок Маджі Гібсон, Джеккі Кей, Кетлін Джемі, Мег Бейтсон, однією з тем поезії яких є поетичне освоєння досвіду жіночого буття в сучасній Шотландії.

В Ірландії вибір мови є й досі гострим питанням визначення національної ідентичності. Деякі поети пишуть на ірландській. У вірші «Питання мови» (The Language Issue) Нула Ні Голан пояснює, чому вона використовує ірландську за допомогою образу очеретяного кошика, в якому немовля Мойсей плив вздовж Нілу – метафора її поезії, написаної на рідній мові. Дочка фараона, яка бачить кошик і спасає немовля є майбутній читач.

Білінгвізм є темою двох есе відомої валлійської поетеси Гвінет Льюїс: “Чиє пальто є цей жакет?” і “Чий капелюх ця кепка?”. В обох есе вона завзято захищає право писати вірші на двох мовах: валлійській – її рідній мові, і англійській – мові, яку вона вивчала в студентські роки у Кембриджі. Пояснюючи свій білінгвальний досвід в поезії, Гвінет Льюїс порівнює позитивні та негативні якості обох мов. Вона зазначає, що раціональність англійської є одним з

обмежень її як поетичної мови. В той час як музикальність валлійської, як, наприклад, в поезії Ділана Томаса, є також її недоліком.” Мені подобається думати і бути музикальною. Це амбіція, яка має складну природу – дві традиції разом “.

Треба додати, що метричні форми в порівнюваних мовах також різні. Англійська – головним чином ямбічна, валлійська – анапестична. Це протилежні ритмічні тенденції, освоєння яких є викликом для кожного справжнього поета.

Таким чином, мультилінгвізм дозволяє поету досліджувати лінгвістичні можливості різних мов та результати взаємодії різних поетичних традицій.

Розділ 2. Сучасна британська поезія з іншомовними включеннями.

Деякі інші, головним чином білінгвальні поети, змішують дві мови у рамках одного твору. Іноді це трапляється, коли поет не володіє англійською у тому ж ступені, як своєю рідною мовою. У вірші Джулії Альварес “Білінгвальна сестіна” дві мови (англійська та іспанська), дві культури тісно переплетені.

Some things I have to say ain't getting said

in this snowy, blond, blue-eyed, gum-chewing English

dawn's early sifting through *persianas* closed

the night before by dark-skinned girls whose words

evoke *cama, aposento, suenos* in *nombres*

from that first world I can't translate from Spanish.

Вірш віддзеркалює самотність героїні, гостре відчуття роздвоєння між двома мовами. Це відчуття передається включенням іспанських слів у вірш, написаний англійською.

Інший випадок – поезія Гвінет Льюїс. Хоча більшість її поезій написана валлійською і англійською окремо, є декілька віршів англійською з валлійськими внесеннями. У вірші “Валлійське шпигунство” (Welsh Espionage) Льюїс досліджує свій особистий білінгвальний досвід.

Welsh was the mother tongue, English was his,

He taught her the body by fetishist quiz,
Father and daughter on the bottom stair:

“Dy benelin yw *elbow*, dy wallt di yw *hair*,

chin yw dy en di, *head* yw dy ben”.

She promptly forgot, made him do it again.

Then he folded her *dwrn* and, calling it fist,

held it to show her knuckle and wrist.

“Let's keep it from Mum, as a special surprise.

Lips are *gwefusau*, *llygaid* are eyes”.

.....

У цьому творі Гвінет Льюїс аналізує складний процес утворення і порушення культурних і лінгвістичних меж. Тут стикаються дві мови, і боротьба між ними виявляється через зміну ролей виділених курсивом слів. Льюїс зображує дві мови як нерозривно пов'язані одна до одної.

Розділ 3. Змішання мов як художня стратегія.

Для деяких інших поетів використання більш ніж однієї мови або змішання їх в одному творі є свідомо обраною художньою стратегією. Наприклад, шотландська мова для В. Н. Герберта є частиною широкого мовного спектру у розпорядженні поета. “Я полістиліст, захоплений тим, як різні способи вираження думки взаємодіють – не тільки шотландська та англійська мови, але також традиційні форми і вільний вірш, вірш надрукований і його усне виконання; довгі поеми, коротка лірика. Все є діалектом” (170).

Герберт пише вірші як на англійській, так і на експериментальній “пластичній” шотландській, яскравим прикладом якої є надзвичайно комічна поезія “Кабаре МакГонагол”. Ось його перша строфа:

Come as ye dottilt, brain-deid lunks,
ye hibernatin cyber-punks,
gadget-gadjies, comics-geeks,
guys wi perfect rat's physiques,
fowk wi fuck-aa social skeels,
fowk that winnae tak thir pills:
gin ye cannae even pley fuitball
treh thi Cabaret MacGonagall.

Вільям МакГонагол є шотландський поет і автор трагедій, широко відомий як найгірший письменник, що писав на англійській мові. Він був безталанною людиною, але видавав себе великим поетом. Використовуючи його ім'я, а також алюзивну паралель із відомим американським фільмом “Кабаре” і піснями з нього, автор створює пародійний образ сучасної Шотландії.

Шотландська мова в цій поезії базується на діалекті рідного міста Герберта Данді, характерною рисою якого є монофтонгізація звука [ae] у [e]. Поет вільно модифікує правопис деяких слів і вигадує свої слова і словоформи, які додають його поезії переконливого персонального забарвлення і ефекту відчуження.

У вступі до збірника поезій “Роздвоєний язик” (The Forked Tongue) Герберт пише: “Я не хочу вибирати між двома мовами (англійською та шотландською). Я хочу обидва зубці цієї виделки. Хіба ми не стрибаємо постійно з

одного реєстру на інший як соціально-заклопотані коники? Мій девіз “*I, а не Але*” (*And, not Or*)” (12).

Ще один шотландський поет Том Леонард змішує англійську лексику з міським розмовним діалектом західної Шотландії і все це подає у фонетичній транскрипції:

ma lungs iz fuckt

bronchitis again

thi smoakin

lookit

same awl spliht

yella ngreen

von goghs palate

paintn sunflowers

На думку Родерика Вотсона складне переплетення і взаємодія шотландської і англійської є джерелом дивовижної енергії і лінгвістичної пластичності “всупереч гадки МакДіарміда, який приписував ці якості виключно шотландській мові. До того ж в самій сучасній шотландській мові є ще один рівень взаємоорієнтації, який виявляється у багатстві діалектів, стилістичних реєстрів, гібридних словосполучень і рим, які базуються іноді на шотландській, а іноді на англійській формі одного й того ж слова” (164).

Для деяких інших шотландських поетів, які використовують як англійську, так і шотландську (Роберт Кроуфорд, Річард Прайс, Девід Кінок), “розмова” двох мов є спільною темою; для них мова є полем гри. Це можна віднести до деяких молодших поетів, наприклад, до Джеккі Кей, яка в своїх поезіях змішує різні мови. Вона використовує древньошотландську у вірші “*Fiere*”, діалект Шотландських островів – у вірші “*The Knitter*”, діалект Глазго – у “*English Cousin Comes to Scotland*”. Крім того вона вживає сучасну мову Глазго і сучасну шотландську мову. “Я завжди намагаюсь грати з мовою. Однією з найдивовижніших речей для поета є пластичність мови та як вона змінюється в залежності від зміни місця, прибуття нових людей”.

Взаємодію мов у рамках одного твору часто називають гібридизацією, терміном вигаданим М. Бахтіним, який визначав його як зіткнення двох соціальних різновидів мови на просторі одного висловлення, зустріч двох різних лінгвістичних свідомостей, відділених одна від одної часом, соціальними причинами або якимось іншими факторами.

Прикладом змішання мов та діалектів є вірш англійця Тоні Гаррісона “Балада про Бабелабур”, в якому читач знаходить німецькі слова *Sprache* і *neue*, французьке

merde, іспанське *negra*, імітацію акценту північноанглійського діалекту у словосполученні *revurlooshunairy vurse*, англійські граматичні закінчення додані до німецьких слів: *Sprachered, Sprache's*. Таке змішання мов і діалектів є метафорою “вавілонського змішання слів”, що згадується у епіграфі вірша і належить Бертольду Брехту, однією з функцій якого є створення образу сучасної Великої Британії з її змішанням націй, мов, діалектів, соціальних регістрів: образу сучасного мультлінгвального світу. Це безумовно свідомо лінгвістична і, ширше, художня стратегія поета, яка ефективно виражає авторський задум.

Заголовок вірша включає авторський неологізм *Babelabour*, який може бути інтерпретований двояко:

1. *Babel+bour*: *Babel* – з біблійної історії про Вавілонську башту і *bour* – афікс в назвах багатьох європейських міст (*Bourges, Burgundy, Freiburg, Bournemouth* та ін.).

2. *babel+labour*: *babel* – зображення безладу і шум багатьох голосів (також асоціація із *babble* – неясний гомін багатьох людей, які розмовляють одночасно).

Друге реалізоване у вірші значення слова *Babelabour* – це мова робочих:

What ur-**Sprache** did the labour speak?

Ur ur ur to t'master's **Sprache**

The hang-cur ur-grunt of the weak

The unrecorded urs of gobless workers

Крім цих значень Гаррісон використовує символізм біблійної історії Вавілону для вираження свого уявлення про сучасну поетичну мову, а також особисту мову, яка весь час намагається вийти за межі англійської. В цьому, можна прочитати ностальгію автора за протомовою: *Ursprache* (у вірші *ur-Sprache*) означає “протомова”, з якої пішли всі інші мови.

Мультлінгвізм є яскравою рисою творів Пола Малдуна, одного з найвідоміших сучасних ірландських поетів, особливо віршів зрілого періоду. Ця практика не тільки відображає життєвий шлях поета, зокрема імміграцію у Сполучені Штати, але є також художньою стратегією, яка віддзеркалює взаємодію різних культур і лінгвістичних практик, якими володіє поет.

Прикладом використання техніки мультлінгвізму є поема Малдуна “*Yarrow*”, в якій біографія поета, зокрема його дитинство, зливається з історією людства. Читач тут зустрічається з дуже широким колом ідей і подій: колоніальні війни, садівництво, філософія, лінгвістика, література, антропология, рок музика. В одному з інтерв'ю Пол Малдун так зауважує про предмет поеми: “Вона про моє дитинство і здійснює пригодницьку

літературу, якою я тоді захоплювався. Вона є фоном розвитку поетичної свідомості, дитячої свідомості, але написана дещо петльованим стилем”.

Складність структури вірша відображається і у його алюзивності – від Камоенса до Гарта Крейна, від Овідія до О'Райлі. На думку Джемі МакКендрік такий часовий розкид скоріше частина гри, чим продумана стратегія: “посилання на пригодницьку літературу, телевізійні вестерни використовуються без якоїсь спеціальної цілі, гальмуючи рух поеми”.

Пол Малдун має невичерпну, всеохоплюючу уяву, глибоке розуміння можливостей поетичної форми і техніки. Серед мов, які найчастіше використовуються в його віршах – латина, французька, іспанська, okazionalni utворення, основані на мультилінгвальній грі слів, широке використання топонімів, етимології – гельська мова часто вживається в одному рядку з англійською.

Вірші Малдуна рясніють великою кількістю антропонімів. В них фігурують одночасно Дикий Білл Хікок, Мод Гонн, Сільвія Плат і Майкл Джексон, оживлені фантастичною уявою поета. Багато критиків уражені мультилінгвальною грою слів поета, дивними асоціаціями і аналогіями між очевидно не зв'язаними одне з одним текстами та ідеями, і деякі називають це “асоціативним божевіллям”.

Бернард О'Донах'ю не погоджується з такою думкою. Він стверджує, що все це є одним із засобів організації матеріалу. На якомусь рівні це інтертекстуальність, “це глузлива ученість”. Наприклад, білінгвальна гра слів і семантичні дублети (Cicero – Caesar, US – USSR, album - white) з'являються в епіграмі Малдуна на “Білий альбом” (White Album) Бітлов 1968 року:

Though that was the winter when late
each night

I'd put away Cicero or Caesar

and pour new milk into an old saucer

for the hedgehog which, when it showed
up right

on cue, would set its nose down like that
flight

back from the U.S...back from the, yes
sir...

back from the... back from the
U.S.S.R....

I'd never noticed the play on “album” and
“white”.

Стівен Берт, описуючи цю рису поезії Малдуна, називає її “алхімічними трансформаціями”: “Слова, речі і люди зливаються і розчиняються одне в одному – *soutane* into *Soutine*, *Merlin* into *Marilyn*” (19-20). Такі мутації створюють пластичність і багатозначність, які так характерні для поезії Малдуна сучасного періоду.

Не можна не погодитись із зауваженням Марії Джонстон, що поезія Малдуна демонструє, "як поетичний текст може стати простором для лінгвістичного збагачення і дослідження ідіоматичної текстури взаємодіючих мов".

Висновок

Поетична мова є природно сприятлива до найменших змін у суспільстві і віддзеркалює їх у своїй структурі і вокабулярії. Мультлінгвізм сьогодні є популярним як ніколи раніше. Постмодерністська культурна ситуація робить мультлінгвальні експерименти

визначальною рисою літературного мистецтва. Елемент гри у сучасній мультлінгвальній поезії дуже значний, але цим його функція не обмежується. Мультлінгвальна поезія перетворюється у дослідження експресивних ресурсів взаємодіючих мов і культур і стає важливим потенціалом для більш автентичної репрезентації поетичного матеріалу.

Посилання

- Burt, Stephen. "Thirteen or Fourteen": Paul Muldoon's Poetics of Adolescence. In *Critical Essays*. Ed by Tim Kendall and Peter McDonald. Liverpool University Press, 2004, 19-29.
- Herbert W.N. Introduction to "*Forked Tongue*" (Bloodaxe, 1994), 5 -12.
- Johnston, Maria. *CPR* – Paul Muldoon Reviewed by Maria Johnston (www.cprw.com/Johnston/Muldoon.htm)
- Kay, Jackie. (Jackie Kay talks writing and more with Lynn Davidson 19-06- 13) www.bookcouncil.org.nz/Blog/General/Jackie%20Kay%20tall.
- McKendrick, Jamie "Interview with Paul Muldoon". *The Independent*, Saturday 24, September 1994.
- Watson, Roderick. *Living with the Double Tongue: Contemporary Poetry in Scots*//The Edinburgh History of Scottish Literature, Volume Three: Modern Transformations: New Identities. Edinburgh University Press, 2006. 163-175.
- "Welsh poet at Stanford: Small languages make a big difference" (Gwyneth Lewis is interviewed by Cynthia Haven). *Stanford News*, January 7, 2010.